

ناميلكەيەك بۆ رۆژنامەنووسان

لەلایەن: رۆژنامەنووسانی بێ سنوور بۆ ئازادیی رۆژنامەوانی
نەتەوە یەکگرتووەکان: رێکخراوی پەروەردەیی، زانستی و کولتووری

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە:
گۆران سەباح

45187

REPORTERS WITHOUT BORDERS
FOR PRESS FREEDOM

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Preview sample - page 1 of 6 - Soran University Academic Digital Library

هەموو مافێک هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی کۆلان - هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspublishers.com
تەلەفۆن: 00964 (0) 66 224 49 35
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

نامیلکەیەک بۆ ڕۆژنامەنووسان
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گۆران سەباح
کتێبی ئاراس ژمارە: ١١٠٨
چاپی یەکەم ٢٠١١
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس - هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ٢٠٣ - ٢٠١١
نەخشاندنی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
ڕازاندنەوەی بەرگ: مریەم موتەقییان
هەڵەگری: تریسکە ئەحمەد
ڕێنووسی یەکگرتوو: بەدران ئەحمەد حەبیب

Preview sample - page 2 of 6 - Soran University Academic Digital Library

پێشگۆتن

ئازادیی ڕۆژنامەوانی شتێک نییە تەنێ بۆ ڕۆژنامەنووسان. ئەگەر میدیای ئازاد نەبێ، ناتوانرێ بەتوندی بەرەنگاری دارکاریکردن، کۆیلایەتیی مۆدێرن و کەندەڵی و بەکارهێنانی منداڵ لە پێکەی سەربازیدا ببینەوە. مسۆگەرکردنی کەیشتن بە زانیاری و هەواڵ بەرەنگاربوونەوەیەکی سەرەکییە. تا ئێستە ئازادیی ڕادەربڕین، کە بنچینەی ئازادییەکانی تڕە، ناستەمترین مافەیلێکە بێنە دامەزراندن و پاراستن. نێزیکەی تەواوی حوکمڕانانی دنیا دەڵێن پشتگیری دەکەن بەڵام ئەمە هەر قسەیە.

زیاتر لە ١٧٠ ڕۆژنامەنووس لە دنیا لە زیندانداں تەنێ بەتاوانی هەبوونی ڕای ناجۆر. لە ماوەی ١٥ ساڵی بووریدا، زیاتر لە ٨٠٠ ڕۆژنامەنووس لە کاتی ئەنجامدانی کارەکەیان هاتوونەتە کوشتن و پتر لە سەدا نەوەتی بکوژانیان نەهاتوونەتە سزادان. ئینتەرنێت، کە دنیایەکی بێ سانسۆری فەراهەم کردووە، سیخوڕییان لەسەر دەکرێ و نێزیکەی ١٠٠ وەشانکاری سایبەر و بلۆگەر و بەکارهێنەرانی ئینتەرنێت لە گرتیگەدان لەبەرئەوەی ئۆنلاین ڕای خۆیان دەربڕیوە.

هێرشەیلی جەستەیی بۆ سەر ڕۆژنامەنووسان وا قاڵبێکی جیدیتر وەردەگرن. ڕێژەی ڕۆژنامەنووسانی کوژراو لە چەند ساڵێکی شەڕی عێراقدا سێ ئەوەندەی ٢٠ ساڵ شەڕی ڤێتنامە. ڕفاندنی ڕۆژنامەنووسان ڕوو لە زیادییە و پەیامنێران لە مەیدان دەبێ ڕووبەڕووی گرووپەیلی بێ بەزەیی چەکدار ببنەوە. سەرکوتکردنی ڕۆژنامەنووسان چیی تر تەنێ کێشەی حکوومەتێک نییە. ڕێکخراوەیلی تیرۆریست، یاخی، قاچاخی مادەی هۆشبەر

Preview sample - page 3 of 6 - Soran University Academic Digital Library

و گرووپەیلی ئاینی و سیاسیی توندرۆ هەر هەموویان بەپەرۆشەودن خۆیان لە شایەتیی نابەجێی ڕۆژنامەنووسان، کە بەدیتی ئەوان نابەجێیە، دەربار بکەن.

پاراستنی ڕۆژنامەنووسان، بەتایبەتی ئەوانەی لە مەیدانی شەڕدان، بوودتە پرسێکی گرینگ. نەتەوە یەکگرتووەکان (یونێن UN) پشتگیریی خۆی ڕاگەیاند لە بڕیاری ئەنجوومەنی تەناهیی دیسێمبەری ٢٠٠٦. ڕێکخراوی پەروەردەیی، زانستی و کولتووریی سەر بەیونێن (یونیسکۆ)ش لە بەیاننامەی مێدلین Medellinی ساڵی ٢٠٠٧دا داوا لە وڵاتەیلی ئەندام دەکات "لە هەموو کارێکی توندوتیژ بکۆڵنەوە کە لە ناو خاک یان دەردەودیاندا (لە دژی) ڕۆژنامەنووسان، پرۆفێشنال و کارمەندانەیلی میدیا ئەنجام دەدرێ، هەروەها کە "هێزەیلی چەکدار یان تەناهییان بەشدارن لەو توندوتیژییانە". هەروەها لەسەری کردن "دەسبەجێ" ئەو ڕۆژنامەنووسانە "بەربدەن" کە لەسەر کارەکەیان هاتوونەتە گرتن.

ئەم نامیلکەیە بۆ یارمەتیدانی ئەو ڕۆژنامەنووسانەیە کەوا لە مەیدانی شەڕدا کار دەکەن. هیچ ڕێگەیەکی سیحری نییە ڕێ لە هێرشێکی مووشەکی یان کەمینێک بگرێت، بەڵام هزرەکانی ئەم نامیلکەیە پشت بەهەستی کشتی دەبەستن (کە زۆرجار پشتگوێ دەخرێن) و یارمەتیی کەڵێ ڕۆژنامەنووس دەدەن لە چارەکردنی کێشەگەلێک.

ئێمە باسی دۆکیومێنتەیل و بەیاننامەیلی بنچینەیی ئازادیی ڕۆژنامەوانی و دەستوورەیلی ڕەوشتەکی لە تەواوی دنیادا دەکەین، بەمانەشەوە: بەیاننامەی ئەفریقا بۆ مافەیلی مرۆ و گەل، پەیمانی نێودەوڵەتیی ئەمەریکا لەسەر مافەیلی مرۆ، بەیاننامەی میونیخ لەسەر مافەیل و ئەرکەیلی ڕۆژنامەنووسان و کۆدی کارکردنی ڕۆژنامەنووسان لە ماڵی و وڵاتە یەکگرتووەکاندا.

وێڕای ئەو دۆکیومێنتە کشتییانە، ئێمە ئامۆژگاریی کردەیی لە چاپ دەدەینەوە وەک ئەوەی کە بی بی سی BBC دەیدا بەهەموو ڕۆژنامەنووسانی

Preview sample - page 4 of 6 - Soran University Academic Digital Library

پێش نەوەی دەربچن بۆ نەنجامدانی کاری مەترسیدار. هەروەها نەمەشمان
بەگەڕ داوە (یاسای نووسینگەی زانیاریی سەر بە وەزارەتی بەرگریی فرەنسا
DICoD) کە کۆمەڵە ڕێسایەکی خۆپاراستن دەدرێ بە سەربازانی فرەنسایی
کاتێ تووشی دۆخەیلی مەترسیدار دەبنەوە وەک (ناژاوە، نەنگاوتن، ڕفاندن،
کەمین، ڕێ گیران) و هەرکە نەو ناگەدارکەردوانە نووچیان دا هێنا، چی بکەن
تا یەکسەر بریندارانی ڕزگار بکەن. دوو شت زیاد کراوە بۆ چاپی ٢٠١٠ی ئەم
نامیلکەیە: یەکەمیان بڕێتییە لە ڕاسپاردەیلی تایبەت لەبارەی ڕۆڵی میدیا لە
کاتی تەنگانەی مرۆیی و تەندروستیی گشتی و دووەمیان بڕێتییە لە
نامۆژگاریی کردەیی، کە بەهاوکاریی سەنتەری دارت نووسراوە، بۆ هەڵگرتن
لەگەڵ پالەپەستۆکەلی دوای ترۆما.

ڕۆژنامەنووسانی بێ سنوور
٤٧، شەقامی ڤیڤین
٧٥٠٠٢ پاریس - فرەنسا

Preview sample - page 5 of 6 - Soran University Academic Digital Library

پێڕست

پێشگۆتن 5
بەشی یەکەم: دۆکیومێنتەیلی سەرەکی لەبارەی پاراستنی رۆژنامەنووسانەوە ... 8
بەشی دووەم: ئاگەداریی بەراییی تەندروستی 21
بەشی سێیەم: سەلامەتی لەودیو هێڵەیل 26
بەشی چوارەم: سەلامەتی لە ناوچەیلی شەڕدا 31
بەشی پێنجەم: پاراستنی رۆژنامەنووس و ستافەیلی تری میدیا 49
بەشی شەشەم: هاوکاریی سەرەتایی بۆ بریندارانی 66
بەشی حەوتەم: رۆڵی میدیا لە حاڵەتی تەنگانەی مرۆیی و تەندروستیی... 81
بەشی هەشتەم: پاراستن پێشکێش دەکرێ لەلایەن رۆژنامەنووسانی بێ... 86
بەشی نۆیەم: ترۆمای دەروونی: چارەکردنی پاڵەپەستۆی ترۆمایی 89
بەشی دەیەم: پێوەندییەل لەگەڵ ICRC دا 97
بەشی یازدەم: دۆکیومێنتەیلی بنەڕەتیی ئازادیی ڕۆژنامەوانی 100
بەشی دوازدەم: دۆکیومێنتی سەرەکی لەبارەی ڕەوشتی ڕۆژنامەوانییەوە 104
پاشکۆی ١: ناونیشانگەلی بەسوود 111
پاشکۆی ٢: ڕۆژنامەنووسانی بێ سنوور- پێناسە و پێوەندی 115
پاشکۆی ٣: بەرنامەی دڵنیایی بۆ ڕۆژنامەنووسانی فریلانس و... 119
پاشکۆی ٤: ڕێکخراوەیلی خوارەوە خول دەکەنەوە بۆ ئەوانەی دەچنە شوێنی... ... 121

Preview sample - page 6 of 6 - Soran University Academic Digital Library